

Єфімова Ганна Вікторівна

доктор економічних наук, професор;

Побережець Юрій Олександрович

здобувач третього рівня вищої освіти,

Національний університет кораблебудування

імені Адмірала Макарова

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-484-2-9>

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ КООПЕРАТИВИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

У сучасному світі аграрний сектор відіграє ключову роль в економіці багатьох країн. Спільна робота та об'єднання ресурсів дозволяють фермерам досягти більш високої ефективності та стабільності [1]. Як доводить практика багатьох країн світу, забезпечення сталого розвитку сільських територій базується на розширенні інтеграційних процесів. Найбільш поширеними організаційними структурами виступають сільськогосподарські кооперативи [2].

Кооперація у сільському господарстві забезпечує можливість спільного використання ресурсів, таких як техніка, знання та фінанси. Це дозволяє зменшити витрати, ризики та підвищити продуктивність. Також кооперативи мають більше можливостей для залучення інвестицій та отримання кредитів на вигідних умовах [1].

Не менш вагомою є роль сільськогосподарської кооперації у підвищенні громадянської активності, розбудові демократичних механізмів суспільної взаємодії та консолідації нації. Результативність її діяльності у забезпеченні стабільності економічного відтворення у аграрній сфері, продовольчої безпеки країни, аграрного виробництва, демографічного та соціального розвитку сільських регіонів [3].

У ХХІ столітті кооперативи стикаються з новими викликами, такими як глобалізація, зміни клімату та технологічні інновації. Однак, ці ж фактори відкривають нові можливості для розвитку.

Зокрема, кооперативи можуть стати важливими гравцями у переході до сталого розвитку, використовуючи спільні ресурси для впровадження екологічно чистих технологій [1].

В сільському господарстві Данії поширена практика об'єднання дрібних фермерів у сільськогосподарські кооперативи для виробництва та збуту продукції. Така структура призвела до інтеграції ланцюгів доданої вартості в межах всього продовольчого кластеру, від ферми до столу, і, таким чином, сприяла прозорості, продовольчій безпеці та інноваціям. За останні 50 років відбулася значна консолідація кооперативів, в результаті чого невеликі компанії об'єдналися у великих операторів. Основні харчові підприємства Данії завдяки сучасному професійному щоденному управлінню є одними з найбільших у світі експортерів безпечних, високоякісних продуктів харчування та сільськогосподарської продукції [4].

Класифікація аграрних кооперативів в Україні та зарубіжних країнах є дещо відмінною. Кооперативний сектор розвинутих країн Заходу характеризується великою різноманітністю форм і типів кооперативів, що функціонують в АПК. Сучасне українське законодавство поділяє сільськогосподарські кооперативи за їхніми функціональними ознаками на дві групи: виробничі та обслуговуючі. В Україні розвиток аграрних кооперативів на сучасному етапі характеризується мінімальним впливом на розвиток АПК, відносно низьким рівнем їх конкурентоспроможності [5].

У Данії кооперативи мали величезний вплив на економіку країни. Кооперативи були одними з перших данських компаній, які почали експортувати харчові продукти, і сьогодні деякі з них все ще є одними з найбільших у світі у своїх галузях і сформували основу Данії як продовольчої держави. Хоча виробничі кооперативи все ще мають виробничі потужності у спільній власності фермерів і розподіляють прибутки, останні десятиліття характеризуються консолідацією, злиттям, поглинанням та інтернаціоналізацією. Як наслідок, сьогодні в Данії є менше, але більші датські кооперативи в кожній зі своїх галузей, наприклад, Arla Foods, DLG та Danish Crown [6]. 95% молочної продукції в Данії постачається через кооперативи. Те саме стосується свинарства та яловичини, де

близько 89% виробництва свиней у Данії забивають у кооперативах. У яєчній галузі існують кооперативи, яким понад сто років [7]. Молочна промисловість Данії складається з міжнародної молочної групи Arla Foods і 30 невеликих молочних компаній, які разом переробляють 4,7 мільярда кг молока з 61 заводу в Данії. Компанія Arla Foods, яка спільно належить данським і шведським виробникам молока, є найбільшою молочною групою в Європі. Група Arla переробляє понад 90 відсотків данського та дві третини шведського молочного басейну [8]. Експортна орієнтація Данії була високою протягом багатьох років, починаючи майже з початку 20-го століття. Загалом близько 60-70 % сільськогосподарської продукції експортується, що свідчить про високу міжнародну конкурентоспроможність [9].

Один з найяскравіших прикладів – це кооператив у Франції, де фермери вирішили об'єднати свої зусилля для спільного використання техніки та ресурсів. Це дозволило їм значно знизити витрати на обладнання та підвищити врожайність. Завдяки спільним ресурсам, вони змогли впровадити нові технології та методи агрономії, що підвищило ефективність їхнього виробництва [1]. Сьогодні троє з чотирьох фермерів належать принаймні до одного з 2200 сільськогосподарських кооперативів по всій Франції. На них припадає 40% обороту французької агропродовольчої промисловості та 190 000 оплачуваних робочих місць. Завдяки ролі, яку вони відіграють на сільськогосподарських ринках і в структуруванні секторів, кооперативи є важливими для сільськогосподарської моделі [10].

У Європейському Союзі сільськогосподарські кооперативи є однією з найпоширеніших і найефективніших форм об'єднання сільськогосподарських товаровиробників, частка яких на аграрному ринку становить 40–50, а в окремих державах і секторах доходять до 70%. В Україні ж як кількість сільськогосподарських кооперативів і сільськогосподарських товаровиробників, які є їх членами, так і їх частка у загальному обсязі реалізації сільськогосподарської продукції, є не значною. Так, частка сільськогосподарських виробничих кооперативів у загальному обсязі виробленої сільськогосподарської продукції в Україні становить менше від 1%, а

кількість фізичних осіб – членів сільськогосподарських обслуговочих кооперативів є меншою за 30 тис. осіб, що становить менше за 0,2% сільського населення України [11].

За останні роки в економічному секторі України, пов'язаному із сільським господарством, склалася непроста ситуація, що характеризується знеціненням праці сільських жителів, низькою вмотивованістю до праці, відсутністю належної інфраструктури, виїздом молоді, депопуляцією сільських територій тощо. Тому розвиток та підтримка кооперативного руху на селі, зокрема, у сфері сільського господарства, дасть змогу вирішити комплекс соціально – економічних завдань, пов'язаних із зниженням урбанізаційних показників, підвищенням рівня життя сільського населення, зниженням рівня бідності на селі, розбудовою інфраструктури, розвитком аграрного сектору, і, як наслідок, покращення економіки як на рівні регіону так і країни загалом [2].

Для стимулювання розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні необхідно: адаптація й реалізація провідного європейського досвіду; розвиток експортного потенціалу кооперативів; запровадження інновацій у кооперативному аграрному секторі; удосконалення законодавчої бази України, приведення її до Європейських стандартів; залучення міжнародних донорських програм для фінансування кооперативів; підтримка кооперативів у реалізації продукції через державні закупівлі.

На відміну від України сільськогосподарські кооперативи є рушійною силою аграрного сектору Європейського Союзу, що забезпечують сталий розвиток регіонів. Проте Україна має усі передумови для створення успішних сільськогосподарських кооперативів. Вигідне географічне положення, близькість європейського ринку та великі площі родючих ґрунтів дають змогу сформувати стійку економічну структуру в аграрному секторі.

Список використаної літератури:

1. Агролайф. Розвиток сільськогосподарських кооперативів: досвід перспективи та успішні приклади. *Landlord*. 2024. URL: <https://landlord.ua/agrolife-en/rozvitok-silskogospodarskix-kooperativiv-dosvid-perspektivi-ta-uspishni-prikladi/>

2. Борщевський В., Чемерис В., Кулій В. Сільськогосподарська кооперація як феномен ринкової економіки: проблеми становлення та розвитку в умовах Сучасної України. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*. Серія: Економічні науки. 2022. т 24, № 99. URL: <https://nvlvet.com.ua/index.php/economy/article/view/4618/4729>

3. Дідківська Л. В., Кудласевич О. М., Сливка Т. О. Кооперація та держава у розвитку конкурентного аграрного підприємництва в Україні. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2022. X(49). URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2022/12/Cooperation-and-state-in-the-development-of-competitive-agricultural-entrepreneurship-in-Ukraine-L.-V.-Didkivska-O.-M.-Kudlasevych-T.-O.-Slyvka-1.pdf>

4. Denmark – a Food and Farming Country. Facts and Figures. *Danish Agriculture and Food Council*. 2023. URL: <https://agricultureandfood.dk/media/mlqfuuju/lf-facts-and-figures-2023.pdf>

5. Куцик П., Семів С., Куцик В., Полякова Ю., Шевчик Б. Стан, проблеми та пріоритети розвитку аграрної кооперації в Україні в контексті викликів сучасності. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. № 1(48). URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3956/3762>

6. The Danish cooperative movement—from pooling resources to world-know food brands. *Foodnation*. URL: https://foodnationdenmark.com/wp-content/uploads/Factsheet_DanishCooperativeMovement_WEB.pdf (дата звернення: 12.04.2025)

7. Niels Jens Sandhu, Ramilan Shalabba Warner and Christian Plakura. The impact of agricultural cooperatives on farmers productivity in Denmark. *Stratford peer-reviewed journals and books Journal of Agriculture*. 2022. URL: <https://www.stratfordjournals.com/journals/index.php/journal-of-agriculture/article/view/1192/1496>

8. The Danish dairy industry. Exports of dairy products account for more than 20 percent of all Danish agricultural exports. *Danish Agriculture & Food Council*. URL: <https://agricultureandfood.dk/danish-agriculture/food-production/the-danish-dairy-industry/> (дата звернення 13.04.2025)

9. How the Danish Food Industry Produces More With Less? *Cordmagazine*. 2020. URL: <https://cordmagazine.com/country-in-focus/nordic/denmark-how-the-danish-food-industry-produces-more-with-less/>

10. Stéphane Travert; Fabien Di Filippo. Rapport d'information (...) sur le secteur coopératif dans le domaine agricole. *Vie-publique.fr*. 2022. URL: <https://www.vie-publique.fr/rapport/284071-secteur-cooperatif-dans-le-domaine-agricole>

11. Коваленко Т. О. Законодавство про сільськогосподарські кооперативи. *Агробізнес*. 2021. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/u-pravovomu-poli/item/20618-zakonodavstvo-pro-silskohospodarski-kooperatyvy.html>